

11 April 2013

Eindevaluatie:

Uitdagend Sportaanbod voor Gehandicapten 2008-2012

Inhoud

Introductie	2
Inhoudelijke verantwoording 2008-2012	3
Sportbonden en sportverenigingen	3
Verbinding met impulssubsidie deskundigheidsbevordering	5
Samenwerking met onderwijs	5
Samenwerking met revalidatie-instellingen	5
Verbinding met 'Sport en Bewegen in de Buurt'	6
Verbinding met 'Veilig Sportklimaat'	6
Aandachtspunten voor de toekomst	7
Bijlage 1 Terugblik per bond die financieel ondersteund is	9
Bijlage 2 Terugblik per bond zonder financiële ondersteuning	13

Introductie

Algemeen

Verskillende onderzoeken wijzen op een geringere sportdeelname en een geringer aandeel lidmaatschappen van sportverenigingen onder mensen met een handicap vergeleken met mensen zonder handicap. Het aantal dat minimaal 12 keer per jaar sport, lag in 2007 op 54% bij mensen met een lichte handicap en op 34% bij mensen met een matige of ernstige handicap terwijl 69% van de valide populatie sport (AVO, 2007).

In maart 2008 is daarom naar aanleiding van de beleidsbrief 'De Kracht van Sport' het project Uitdagend Sportaanbod gestart binnen de georganiseerde sport, hetgeen in zijn geheel bij moest dragen aan een grotere sportdeelname door mensen met een handicap. Zijdelings was de verwachting dat dit ook zou leiden tot het verbeteren van de topsportprestaties immers daar waar het aanbod kwalitatief goed en structureel is, zal sportdeelname hoger worden en de vijver om talenten uit 'vissen' groter.

Doelstellingen

De specifieke doelstellingen voor het project 'Uitdagend sportaanbod voor gehandicapten' luiden:

- a. Het versterken van de sportinfrastructuur (sportbonden op landelijk niveau en sportverenigingen op lokaal niveau) om de sportparticipatie en integratie van jongeren met een handicap te vergroten;
- b. Zoveel mogelijk jongeren met een handicap te laten sporten binnen de georganiseerde sport zo dicht mogelijk bij huis.

Resultaten

De resultaten die in de subsidieaanvraag staan genoemd, zijn helder en duidelijk. Aan 't eind van de projectperiode zijn minimaal **400 verenigingen** versterkt, waardoor er structureel en passend sportaanbod is voor jongeren met een handicap en de verenigingen in staat zijn deze groep adequaat te begeleiden. Daarnaast hebben **16 bonden**, waaronder **3 wintersportbonden** nieuw of verbeterd sportaanbod ontwikkeld en is dat landelijk uitgezet bij de sportverenigingen rondom de 'vindplaatsen'.

Inhoudelijke verantwoording projectperiode 2008-2012

Sportbonden en sportverenigingen

Gedurende de gehele projectperiode zijn **24 bonden (29 sportdisciplines), waarvan 3 wintersportbonden (4 sportdisciplines)** vanuit NOC*NSF actief benaderd en ondersteund bij het ontwikkelen, uitrollen en verankeren van hun programma's gehandicaptensport. Naast individuele ondersteunings- en adviestrajecten, zijn voor deze bonden ook collectieve kennisdelingsbijeenkomsten georganiseerd om de deskundigheid en het netwerk te vergroten. De behoefte hieraan bleek groter dan voorzien binnen de Impulssubsidie Deskundigheidsbevordering, waardoor er naast de 8 geplande nog 7 aanvullende sessies zijn georganiseerd vanuit 'Uitdagend Sportaanbod'. Daarnaast heeft NOC*NSF een coördinerende rol gespeeld op het vlak van collectieve communicatie en promotie van gehandicaptensport door een sporttak overstijgende folder te ontwikkelen en op vraag van de bonden gezamenlijke deelname aan de Supportbeurs en ZieZoBeurs te organiseren.

Naast inhoudelijke advisering zijn 20 bonden (24 sportdisciplines), waarvan 3 wintersportbonden (4 sportdisciplines) ook financieel ondersteund in de uitvoer van programma's. In totaal zijn hiermee meer dan 400 sportverenigingen versterkt. De doelstellingen van 16 bonden, waaronder 3 wintersportbonden met nieuw of verbeterd sportaanbod en het versterken van 400 sportverenigingen zijn dan ook duidelijk behaald.

In bijlage 1 wordt per bond die financieel ondersteund is een korte terugblik gegeven op de belangrijke activiteiten en de impact die Uitdagend Sportaanbod gehad heeft. In bijlage 2 komen de overige 4 bonden aan bod.

Concreet hebben de gefinancierde projecten van bonden geleid tot onderstaande resultaten:

Bond	Sport	Totaal aantal verenigingen	Verenigingen die versterkt zijn	Nieuwe verenigingen	Verenigingen betrokken bij Special Heroes
Atletiekunie	Atletiek	83	68	13	41
Badminton Nederland	G-badminton	27	20	4	7
Gehandicaptensport Nederland	Boccia	7	7	3	1
	Goalball	12	8	4	0
	Ijssleehockey	2	2	0	0
JBN	Judo	49 (geregistreerd, in werkelijkheid meer verenigingen)	49	3	102
KNBSB	Base- en softbal	12	12	12	9
KNHB	Rolstoelhockey	35	35 (waarvan 5 geïntegreerd bij reguliere vereniging)	6	25 (ook LG- en G-hockey)

KNKV	G-korfbal	44 (waarvan 11 actief betrokken bij het project)	8	3	17
KNRB	Aangepast roeien	50	11	4	2
KNSB	Schaatsen	26	15	11	0
	Skaten	20 (waarvan 5 met een structureel aanbod)	5	3	0
KNVB	Voetbal voor jongeren met autisme	Alle 3300 verenigingen komen kinderen met autisme tegen*	12 (240 in de planning voor 2013)	n.v.t.	50
KNWU	Aangepast wielrennen	22	12	7	3
KNZB	Zwemmen	172 (waarvan met wedstrijdzwemmers)	22	13	0
KNBB	Biljart	25	25	2	0
NBB	Jeugdrolstoelbasketball	30 (waarvan 11 een directe relatie met de regioteams)	11	3	17 (ook G-basketbal)
NeVoBo	Zitvolleybal	24	7	10 (waarvan 4 in oprichting)	1 (voor kinderen met auditieve handicap)
NHB	Handboog-schieten	24	24	5	0
NHV	Handbal	30	5	21	4
NSkiV	Skiën	37	14	23	0
	Snowboarden	11	3	8	0
NTTB	Tafeltennis	101 (waarvan 50 bewust bezig met werving en behoud)	50	2	8
WSV	Zeilen	8	2	6	0
Totaal		843	425	162	287

Tabel 1. Resultaten op verenigingsniveau van de sportdisciplines van de 20 financieel ondersteunde sportbonden, * = Voetbalverenigingen zijn niet meegenomen met het totaal aantal.

Eind 2012 zijn door gefinancierde bonden in specifieke sporttakken 425 verenigingen versterkt en 162 nieuwe verenigingen opgezet en versterkt. In totaal gaat het om 587 verenigingen wat de gestelde 400 verenigingen overtreft. Zeker als rekening wordt gehouden met het feit dat voor bijvoorbeeld de KNHB geldt dat zij binnen dit project vooral hebben ingezet op rolstoelhockey en daar de resultaten over

gegeven hebben. Echter, ook verenigingen met een aanbod voor G- of LG-hockey profiteerden van dit project.

De 24 sportbonden die inhoudelijk ondersteund zijn, hebben in 23 sportdisciplines geïnvesteerd in het opzetten van een wedstrijdstructuur, waarbij 12 bonden speciaal voor jeugd een toernooi, wedstrijd of competitie hebben opgezet. Hiermee is de wedstrijdstructuur sterk verbeterd wat positieve effecten heeft op het niveau van de sporters en daarmee de talentinstroom.

Verbinding met Impulssubsidie Deskundigheidsbevordering

Van de 24 sportbonden die betrokken waren bij 'Uitdagend Sportaanbod' hebben er 5 (7 sportdisciplines) ook gebruik gemaakt van de impulssubsidie Deskundigheidsbevordering. Door het verhogen van de deskundigheid van kader werden verenigingen nog meer versterkt. Er werd dus een duidelijke link gelegd. Ook de overige bonden hebben actief ingezet op deskundigheidsbevordering. Bij de meeste ging het om het bijscholen van trainers op opleidingsdagen, middels bijscholingen of tijdens speciaal daarvoor georganiseerde ontmoetingen met bondscoaches.

Naast het opleiden van trainers hebben bonden ook massaal ingestoken op het verhogen van de deskundigheid bij verenigingsbestuurders door kennisdelingsbijeenkomsten voor verenigingsbestuurders te organiseren en handboeken te ontwikkelen.

Samenwerking met onderwijs

In de projectperiode hebben bijna 800 sportaanbieders via Special Heroes de doelgroep bereikt via de vindplaats speciaal onderwijs. Dit waren sportaanbieders in alle takken van sport, waaronder ook fitness en commerciële dansaanbieders. Meer dan 300 aanbieders hebben nieuw sportaanbod opgezet voor de specifieke doelgroep.

Om de samenwerking tussen de 24 deelnemende sportbonden van Uitdagend Sportaanbod en de regio coördinatoren van Special Heroes te versterken is in 2011 een kennisdelingsbijeenkomst georganiseerd.

Vanuit sportbonden is het afgelopen jaar ook duidelijk de wens uitgesproken om met het regulier onderwijs samen te werken. Zeker met de ontwikkelingen rondom passend onderwijs, wordt dit een belangrijke vindplek, met name voor talent. Vanuit de VWS en OCW subsidie Sport, Bewegen en Onderwijs is een pilot uitgevoerd met handicap specifieke en sport specifieke leskaarten met tips en tricks voor docenten LO in het regulier onderwijs om hen deskundiger te maken in het integreren van jongeren met een handicap in het bewegingsonderwijs. Docenten worden via de kaarten voor extra informatie doorverwezen naar opleidingen van sportbonden, ontwikkeld binnen Uitdagend Sportaanbod, en handicap specifieke modules die gemaakt of in de maak zijn.

Samenwerking met revalidatie-instellingen

Een van de doelstelling binnen Revalidatie, Sport en Bewegen is om meer talenten uit de revalidatie-instellingen te werven. Vijf Paralympische bonden zijn al pilotprojecten aan het opstarten waarbij ze hun ontwikkelde materialen en opgedane kennis binnen Uitdagend Sportaanbod in gaan zetten binnen de revalidatie-instellingen. Vijf andere bonden gaan hier nog in volgen. Idealiter hebben in 2016 alle Paralympische bonden hun aanbod afgestemd op de wensen van revalidanten.

Verbinding met 'Sport en Bewegen in de Buurt'

Tien sportbonden (Gehandicaptensport Nederland, JBN, KNBSB, KNKV, KNRB, KNVB, KNZB, NBasketballB, NHB, NSkiV) hebben hun interventie uit 'Uitdagend Sportaanbod' op de menukaart van de Sportimpuls staan. Hiermee zorgen ze voor continuïteit van hun programma's. NOC*NSF heeft sportbuurtcoaches tijdens het landelijk congres gewezen op alle mogelijkheden op het gebied van gehandicaptensport.

Verbinding met 'Veilig Sportklimaat'

Binnen 'Uitdagend Sportaanbod' hebben met name JBN (judo) en KNVB (voetbal) ingezet op het versterken van hun verenigingen en aanbod voor mensen met gedragsproblematiek. De ontwikkelde opleidingsmodules en interventies worden binnen Veilig Sportklimaat verder uitgerold.

Toekomst

Borging

Alle sportbonden hebben gedurende de projectperiode nagedacht over borging op de lange termijn. Binnen vrijwel alle bonden is een medewerker of commissie actief die zorgt dat de aandacht voor gehandicaptensport blijft bestaan. De grotere sportbonden hebben de werkzaamheden veelal verdeeld over werknemers die ook verantwoordelijk zijn voor een taak binnen de reguliere sport. Het organiseren van zwemwedstrijden voor mensen met een handicap wordt bijvoorbeeld opgepakt door de medewerker wedstrijdzaken, en verenigingsondersteuning van handbalverenigingen wordt voortaan meegenomen in de werkzaamheden van de 7 reguliere verenigingsondersteuners.

De integratie van de doelgroep binnen de bond wordt door de bonden zeer positief beoordeeld en leidt in sommige gevallen zelfs tot de ambitie om het uit te breiden naar andere specifieke doelgroepen of sportdisciplines. De integratie van g-schaatsen binnen de KNSB begint bijvoorbeeld zijn vruchten af te werpen op andere disciplines; het shorttracken heeft de G-schaatsers al omarmd. De komende jaren wordt verwacht en ingezet op verdere integratie bij bijvoorbeeld het kunstschaatsen en wedstrijdschaatsen. Het korfbalverbond wil naast aanbod voor sporters met een verstandelijke handicap zich ook verder toe gaan spitsen op mensen met gedragsproblematiek.

Naast borging binnen de bond is bij de meeste sportbonden ook hard gewerkt aan het neerzetten van een goede ondersteuningsstructuur richting verenigingen. De KNRB en KNWU hebben bijvoorbeeld gekozen voor een aantal expertiseverenigingen die binnen de regio een belangrijke rol spelen op het gebied van deskundigheidsbevordering. De KNVB, KNLTB en NHV maken gebruik van medewerkers op hun regiokantoren en de NBB heeft 10 regio coördinatoren aangesteld die de jeugdteams moeten leiden en een deskundigheid bevorderende rol binnen de regio hebben.

Aandachtspunten voor de toekomst

Sportbonden hebben veelal ingezet op het promoten van hun sport met als doel meer mensen aan het sporten te krijgen. Met de activiteiten hebben ze veel mensen met een handicap bereikt, echter het koppelen aan een vereniging en het behouden van deze mensen in de sport blijkt voor veel bonden en verenigingen nog een probleem. Een gebrek aan (goed geschoold) kader wordt als een van de redenen hiervoor gegeven. Werving en opleiding van extra trainers blijft daarom voor veel sportbonden een aandachtspunt.

Om meer mensen aan het sporten te krijgen geven veel sportbonden aan nog meer samen te willen werken met de vindplaats. Naast het werven van sporters binnen het speciaal onderwijs willen ze ook actief inzetten op het regulier onderwijs, revalidatie-instellingen en andere zorginstellingen. Dit vergt in sommige gevallen een andere aanpak of aanpassing van het bestaande materiaal om nog meer aan te sluiten bij de behoeftes. Ook verenigingen moeten hiervoor ingericht worden. Er lopen nu enkele pilots bij revalidatie-instellingen en het regulier onderwijs die zeker intensivering verdienen.

Ondanks dat de continuïteit bij vrijwel alle bonden gewaarborgd is, lopen een aantal bonden tegen financiële problemen op om alle noodzakelijke inspanningen te kunnen betalen. Het is voor enkele bonden noodzakelijk om nog extra ondersteuning hierin te krijgen zodat alle ideeën daadwerkelijk opgepakt kunnen worden.

Naast inspanningen van bonden om meer mensen aan het sporten te krijgen houdt ook een groeiend aantal gemeenten, provincies, organisaties, stichtingen etc. zich momenteel bezig met gehandicaptensport. Het ontbreekt in sommige gevallen aan communicatie en kennis over werkzaamheden van andere betrokken partijen, terwijl die elkaar juist kunnen versterken door in elkaars 'keuken' te kijken. Uit diverse regio's blijkt het zeer effectief om een samenwerkingsverband op te zetten waarbij één of meerdere sportconsulenten worden aangesteld die als aanspreekpunt en 'spin in het web' tussen verschillende partners fungeren. In deze regionale samenwerkingsstructuur wordt optimaal gebruik gemaakt van buurtsportcoaches en aansluiting gezocht bij bestaande programma's als 'Special Heroes', 'Revalidatie Sport en Bewegen', 'Veilig Sportklimaat' en 'Sport en Bewegen in de Buurt' en activiteiten van sportbonden. Een aandachtspunt voor de komende periode is om te zorgen dat een landelijk dekkende samenwerkingsstructuur ontstaat waarbij regionaal partijen elkaar versterken om vraag en aanbod binnen de gehandicaptensport bij elkaar te brengen. Door op deze manier samen te werken zullen uiteindelijk nog meer mensen gebruik kunnen maken van het sportaanbod van de verenigingen en sportbonden die aan 'uitdagend sportaanbod' hebben deelgenomen.

Aanbevelingen voor de toekomst

Om meer mensen met een handicap vaker, actiever en over een langere periode in het leven te laten sporten is het noodzakelijk om tot aan 2016 extra middelen in te zetten op:

- Het vormen van een voor Nederland representatief gehandicaptensport panel en bijbehorend marktonderzoek zodat er geïntegreerd en in lijn met het sporterspanel en de sportersmonitor van NOC*NSF meer bekend wordt over de (potentiële) sporter met een handicap.
- Ontwikkelen gedifferentieerd sportaanbod van alle sportbonden voor meerdere specifieke doelgroepen, volledig gebaseerd op de vraag van de (potentiële) sporter. Hierin moet kritisch gekeken worden naar de onderverdeling van mensen met een handicap; de onderverdeling in lichamelijk, verstandelijk, visueel, auditief en gedragsproblematiek is niet voldoende, een loper heeft bijvoorbeeld al andere wensen dan iemand in een rolstoel.
- Verder ontwikkelen nieuwe Paralympische sporten, triatlon, kanoën en snowboarden.
- Voortbouwen op pilots binnen het regulier onderwijs en 'Revalidatie, Sport en Bewegen' om sportkennismaking ook daar te laten plaatsvinden en deskundigheid van betrokkenen te verhogen.
- Ontwikkelen van een landelijk dekkende regionale samenwerkingsstructuur op basis van de succesvolle structuren in Rotterdam, Arnhem, Limburg en Noord-Holland en door een landelijk impuls programma.
- Sportverenigingen die gehandicaptensport aanbieden in beeld krijgen en houden en integreren in Kennis en Informatie Systeem Sport (KISS) zodat vraag en aanbod nog beter gekoppeld kan worden.
- Versterken van verenigingen op zowel beleidsmatige en sporttechnische aspecten als op het verhogen van de veilige sfeer binnen een vereniging en de volledige integratie binnen het verenigingsleven.
- Zorgdragen voor voldoende kwalitatief kader: gerichte bijscholing van actief kader én werving, opleiding en zijinstroom van nieuwe trainers. Er is een trend zichtbaar dat het aanbod dat via Veilig Sport Klimaat (VSK) wordt aangeboden (en gratis is) veel meer wordt afgenomen dan het aanbod dat buiten VSK om gaat (en niet gratis is). Dit is een belangrijk aandachtspunt voor het aanbieden van al ontwikkelde en nog te ontwikkelen modules.
- Gehandicaptensportpromotie; actief promoten de mogelijkheden om te gaan sporten en de voordelen er van onder de doelgroep. Tegelijkertijd promotie onder sportverenigingen over de mogelijkheden en kansen om via gehandicaptensport meer leden te werven.

Bijlage 1 Terugblik per bond die financieel ondersteund is

Atletiekunie

'Vanuit de diverse wervingsactiviteiten heeft een nieuwe groep gehandicapte atleten de weg naar de vereniging gevonden (groei van 70%). Het aantal verenigingen met een aanbod voor gehandicapten is daarmee met ruim 20% toegenomen. Deze aanwas van leden is van groot belang voor talentherkenning en -talentontwikkeling en de doorstroom van atleten naar subtop en topniveau.'

Badminton Nederland

'Ongeveer 1000 mensen hebben via clinics, verzorgd door nationale selectie spelers, bij scholen, verenigingen en revalidatiecentra kennis gemaakt met aangepast badminton. Dit heeft vooral geresulteerd in promotie van de sport en vaak niet direct tot nieuwe leden. Bijna 30 badmintonverenigingen verzorgen trainingen en activiteiten voor mensen met een lichamelijke beperking. En sinds kort is er een badmintonvereniging die zich richt op mensen met een verstandelijke beperking. Jaarlijks worden ongeveer 10 toernooien verspreid over het land georganiseerd door aangepast badminton verenigingen. En 1 keer per jaar wordt het NK georganiseerd. Internationaal op EK en WK zijn diverse gouden, zilveren en bronzen medailles gewonnen. In 2011 is Ilse van de Burgwal wereldkampioen en in 2012 Europees kampioen rolstoel badminton geworden.'

Gehandicaptensport Nederland - Boccia

'Boccia staat op de kaart – is mede door de kennismakingscursussen, opleidingen, competitie, clinics en opzet van nieuwe verenigingen één van de sporten die binnen de top 10 criteria van de Sportagenda 2016 valt. Dat is mede te danken aan alle inspanningen die voor de breedtesport zijn verricht.'

Gehandicaptensport Nederland – Goalbal

'Door alle ontwikkelingen van de laatste paar jaar is goalball een volwaardige sport geworden – de gehele sportpiramide is ingericht. Iedereen kan nu goalballen op het niveau dat bij hem/haar past. Werven en opleiden van extra kader met de opleiding die ontwikkeld is, blijft prioriteit behouden.'

Gehandicaptensport Nederland – Ijssleehockey

'Sledgehockey is één van de weinige wintersporten in teamverband, de afgelopen jaren is er gewerkt aan de bekendheid van de sport en hiermee verwachten we de komende jaren meer sporters aan te trekken voor sledgehockey. De geografische spreiding van de sport behoeft nog aandacht.'

Judobond Nederland

'What's in a name?'

Voorzitter van de Nationale G-Judo Commissie, Ben van der Eng, geeft uitleg over de term G-Judo. "Waar staat die G voor? Geweldig? Of misschien Gespecialiseerd? Zoals een G-Judoka met het Down Syndroom zegt: ik judo! Zijn vader vergoelijkt dit en zegt: ja, G-judo! Waarop de G-Judoka met twee duimen omhoog zegt: ja, Gaaf Judo! Dit is een stukje positieve beeldvorming waar we de afgelopen jaren naartoe hebben gewerkt!" Verder heeft dit project de bond, de clubs en de judoka's veel kansen geboden om het Judo voor mensen met een lichamelijke, verstandelijke, visuele en auditieve handicap en met gedragsproblematiek bekender te maken en breder uit te zetten. Heel veel mensen hebben middels dit project kennisgemaakt met de kracht van de judosport.'

KNBB

'De extra wedstrijden en communicatie hebben geleid tot 210 VG-bijlarters die in 2013 aangemeld worden als lid van de KNBB.'

KNBSB

'G-honkbal, een sport met een paar losse clinics is binnen 3 jaar tijd door samenwerken en verenigingsondersteuning tot echt sportaanbod gegroeid.'

KNHB

'Hockey is van en voor iedereen... deze relatief nieuwe telg in de hockeyfamilie heeft ons blikveld verruimd en een positieve bijdrage geleverd in wederzijdse acceptatie en bovenal wederzijds respect! Verenigingsondersteuning, organisatie van toernooien en competities, deskundigheidsbevordering van kader en promotie hebben geleid tot een groei in het aantal verenigingen waarbij meer en meer sprake is van geïntegreerde verenigingen.'

KNKV

'De verenigingen hebben de mogelijkheid gekregen om, via de netwerken van Special Heroes, de juiste contactpersonen te vinden bij scholen voor het speciaal onderwijs. Zo is er een samenwerking met het speciaal onderwijs ontstaan waarbij binnen schoolse korfballessen gegeven konden worden. Daarbij is met ondersteuning van Special Heroes ervoor gezorgd dat kinderen die graag verder wilden met korfbal eenvoudig lid konden worden van een vereniging.'

KNRB

'Concrete resultaten die bijdragen aan de continuïteit:

- Structurele inbedding van programma bij verenigingen (werkgroep verantwoordelijk, jaarlijks terugkerende activiteiten met een instelling)
- Blijvend aanbod van opleidingen door KNRB (opleidingen zijn beschikbaar en worden uitgeschreven)
- Blijvende structurele samenwerkingsverbanden
- Vanuit de KNRB zal het aangepast roeien structureel verankerd worden binnen het beleid (in het Meerjarenbeleidsplan wordt aangepast roeien expliciet opgenomen)
- Voortbestaan expertiseverenigingen zodat huidige kennis en ervaringen behouden en gedeeld kunnen worden (er zijn 4 expertiseverenigingen)'

KNSB

'Belangrijkste resultaat is dat er op baanniveau (lokaal) een G-aanbod is en dat het G-sporten dus een serieuze plaats in het schaatsen (en in mindere mate nog in het skaten) heeft ingenomen. G-schaatsen was in het verleden een activiteit die zo nu en dan eens plaatsvond op een ijsbaan, maar telt inmiddels op alle banen als een echt onderdeel mee. Er wordt rekening mee gehouden, het wordt besproken op bestuurlijk niveau binnen de gewesten en er wordt vanuit de baancommissie ijs voor gereserveerd. Ook intern binnen de KNSB wordt het G-sporten tegenwoordig als volwaardig onderdeel meegenomen. In de communicatie, op de website en uiteraard binnen de huidige sportstimuleringsprogramma's. Binnen deze laatste is het in projecten en activiteiten al helemaal geïntegreerd.'

KNVB

'Door de materialen die voor verenigingen ontwikkeld zijn over omgang met kinderen met autisme hoeven begeleiders die werken met voetballers niet meer met de handen in hun haar te zitten over de begeleiding. De promotiematerialen over G-voetbal hebben de begeleiders meer inzicht in G-voetbal gegeven en wat daar wel en niet bij hoort.'

KNWU

'De KNWU heeft binnen dit project ingezet op de opzet en uitvoering van kennismakingstrajecten op revalidatiecentra, speciaal onderwijs en mytylscholen. Wielerverenigingen zijn bekend gemaakt met aangepast wielrennen d.m.v. bezoeken en de verbinding leggen met de beschreven kennismakingstrajecten bij nabij gelegen centra/onderwijs. Door de kaderopleiding Aangepast Wielrennen konden wielerstrainers opgeleid worden voor deze discipline.'

KNZB

'In het project hebben wij in 4 regio's trainingen georganiseerd. Trainers zijn opgeleid, maandelijks werd een kennissessie in Zeist georganiseerd. Zestig verenigingen hebben gebruik gemaakt van de sport en spelmap + bijbehorende scholing. Het project heeft voor ons als bond en voor onze verenigingen vele mogelijkheden geboden. Er is nauwer/beter contact met de verenigingen ontstaan wat zowel nu als in de toekomst veel kan opleveren.'

NBB

'Uitdagend Sportaanbod Gehandicaptten heeft de NBB middels 10 regioteams een verhoogde participatie van (jeugd)rolstoelbasketballers en de realisatie van een aparte jeugdcompetitie opgeleverd. Tevens is het geïntegreerd denken binnen de NBB toegenomen waardoor nu in alle nieuw te ontwikkelen producten ook wordt nagedacht over rolstoelbasketball.'

NeVoBo

'Door middel van promotiemateriaal, samenwerking met mytylscholen en revalidatie-instellingen en het aanbieden van 95 clinics is het aantal leden dat competitie speelt in 2012 (t.o.v. 2008) gestegen met bijna honderd spelers.'

NHB

'Uitdagend Sportaanbod Gehandicaptten" heeft het aangepast handboogsporten op de kaart gezet. Het gaf de NHB de handvaten om een aan breed publiek de mogelijkheden die er binnen onze sport voor deze specifieke doelgroep zijn, te laten zien. De voorbije jaren hebben we middels de opleiding en scholing van fysiotherapeuten en bewegingsagogen een stabiele basis kunnen leggen voor de toekomst.'

NHV

'Het project Uitdagend Sportaanbod voor Gehandicaptten heeft er binnen het NHV voor gezorgd dat wij door middel van promotie en verenigingsondersteuning aan de hand van een stappenplan het aantal handbalverenigingen dat G-handbal structureel binnen hun aanbod en organisatie heeft ingebed fors hebben kunnen uitbreiden. Daarnaast zijn binnen bijna alle handbalverenigingen die een G-team hebben mensen opgeleid om G-handbalteams op een goede manier te begeleiden bij het uitoefenen van hun sport en is de landelijke competitie uitgebreid.'

NSkiV

'Het programma 'Uitdagend Sportaanbod Gehandicapten' heeft ons een kwalitatief goed wintersportaanbod opgeleverd met deskundig kader en voldoende mogelijkheden voor mensen met een beperking om aan deel te nemen verspreid door Nederland. Daarbij wordt het aanbod van de lokale wintersportorganisaties ondersteund en aangevuld met activiteiten en ontwikkelde producten vanuit de NSkiV, zodat er op elk niveau (zowel voor de recreant als voor de talentvolle wedstrijdsporter) wat wils is.'

NTTB

'Dankzij onze deelname aan het project *Uitdagend Sportaanbod Gehandicapten* heeft de NTTB paratafeltennis een blijvende plek gegeven in ons productaanbod. We hebben twee complete lesprogramma's kunnen ontwikkelen. Het project heeft ervoor gezorgd dat we wegwijs werden op een nog redelijk onbekend terrein, zowel voor bond als voor verenigingen. Op dat onbekende terrein vonden al wel diverse activiteiten plaats, maar de onderlinge uitwisseling was minimaal. De NTTB heeft een routekaart kunnen uitstippelen, met mooie lesstof als richtingaanwijzers voor verenigingen en revalidatiecentra om mee aan de slag te gaan. De eerste paaltjes zijn gezet, maar het onbekende terrein is nog lang niet volledig in kaart gebracht. En, om de beeldspraak af te maken, we willen graag nog veel meer mensen actief onder weg hebben om werk te maken van het laten bewegen van sporters met een beperking binnen verenigingsverband of op het revalidatiecentrum.'

Watersportverbond

'Door de sportinfrastructuur te verbeteren, beter samen te werken met scholen en promotiemiddelen te ontwikkelen hebben we een flinke groei van het aantal verenigingen met aanbod van activiteiten voor deze doelgroep en een aangepaste accommodatie weten te bewerkstelligen.'

Bijlage 2 Terugblik per bond zonder financiële ondersteuning

KNLTB

'De KNLTB heeft G-tennis op de kaart gezet. Ze hebben verenigingen ondersteund in het opzetten van aanbod, organiseren NK's voor G-tennissers en hebben een cursus G-tennis begeleider georganiseerd om deskundigheid onder kader te vergroten.'

NGF

'De NGF is zeer succesvol geweest met het opleiden van zowel bewegingsagogen als PGA-golfprofessionals. In totaal zijn meer dan 50 agogen opgeleid om zelfstandig golf in de bewegingstherapie te kunnen geven. De revalidatie-instellingen hebben van de NGF een materiaalpakket gekregen. Ook zijn er 26 PGA-pro's opgeleid om mensen met een fysieke beperking les te kunnen geven.'

NTB

'In 2012 is triathlon een Paralympische sport geworden en dat is voor de NTB reden geweest er actief beleid op te gaan voeren. We zijn ondersteund in het nadenken over de ontwikkeling van de sport en weten nu wat te doen op het gebied verenigingsondersteuning, kennisdeling, aansluiting zoeken bij verwante bonden, en een goede wedstrijd- en topsportstructuur opzetten.'

KNHS

'Voor de KNHS hoort de aangepaste paardensport er volledig bij. Door promotie en samenwerking tussen KNHS, FPG en FNRS zijn voor alle ruiters en menners mogelijkheden. De KNHS zet een brochure in om de instroom van sporters met een beperking in de paardensport en de doorstroming binnen de paardensport te stimuleren, zowel op wedstrijd- als recreatief niveau.'

